

MENA

2.1 Mena a jej charakteristiky

Menou alebo menovou sústavou rozumieme sústavu peňažných prostriedkov (peňazí) a prostriedkov bezhotovostných platieb (šeky, platobné karty), ktoré skutočne obiehajú na určitom území a ktoré sa používajú pri plnení záväzkov na tomto území. Tradične sa za takéto územie považovalo územie daného štátu. Dnes je takýmto územím aj spojenie viacerých štátov vo forme únie viacerých štátov. V súvislosti s peniazmi hovoríme o mene ako o národnej forme peňazí. S rozvojom medzinárodného obchodu a platobného styku niektoré meny získali medzinárodný charakter (napr. USD, JPY). Štát svojimi zákonmi určuje svoju menu, zaväzuje subjekty na svojom území používať príslušnú menu na plnenie záväzkov, stanovuje pravidlá peňažného obehu, definuje prostriedky ochrany proti falšovaniu a pozmeňovaniu peňazí. Mena a peniaze sú teda jedným zo symbolov štátu. Peniaze sa považujú za ekonomickú kategóriu vo vzťahu k mene a predstavujú tovar, ktorý slúži na vyjadrenie cien iných tovarov pri ich kúpe a predaji, ako aj obeživo a prostriedok uchovávanía hodnoty. Naopak, mena vo vzťahu k peniazom je právnou kategóriou a predstavuje konkrétnu sústavu peňazí, zavedenú v určitom štáte, resp. na určitom území. Právna úprava meny je výrazom štátnej suverenity.

Presnejšie, *mena* je národná (regionálna) forma peňazí s nasledujúcimi charakteristikami:

- názov meny (*euro, dolár, jen...*),
- nominálna štruktúra (*bankovky, resp. mince v určitej hodnote*),
- je stanovená výlučnosť meny ako zákonného platidla na určitom území,
- pravidlá emisie, nadobúdanie a používanie meny domácimi subjektmi na danom území sú upravené zákonom,
- existuje vnútorná aj externá zameniteľnosť meny,
- spôsoby používania meny v medzinárodnom platobnom styku sú upravené legislatívne a je stanovený menový kurz,
- má určený vzťah k menovému kovu (v prípade používania),
- iné charakteristiky.

2.2 Menová suverenita

Menová suverenita štátu znamená predovšetkým výkon nedeliteľných práv nad menou a menovou politikou na danom území. Po vytvorení *Európskej menovej únie* (EMÚ) však má menová suverenita iný, posunutý význam. Tým, že už nie je viac viazaná na jednotlivú krajinu, menová suverenita získava väčšiu autonómiu, a tak vyvoláva celkom nové otázky súvisiace s európskym, medzinárodným i ústavným právom. V praxi to okrem iného znamená, že tradičné zákonodarstvo v menovej oblasti prechádza z členského štátu EMÚ na Európske spoločenstvo (ES). Prechod menových kompetencií z členských štátov na ES, ktorý okrem iného znamená odčlenenie menových otázok z bezprostrednej parlamentnej zodpovednosti jednotlivých členských štátov, musí spĺňať prísne kritériá, dohodnuté v zriaďovacích zmluvách medzi členskými štátmi. V rámci menovej suverenity treba zaručiť, a to hlavne ústavne a právne, splniteľnosť záväzkov vlastnou menou, nad ktorou menovú suverenitu štát, resp. región vykonáva. Znakom menovej suverenity je práve existencia menového zákona a legislatívy, ako aj možnosť regulovať právo v oblasti peňažného obehu, a to buď prostredníctvom noriem vnútroštátnej legislatívy alebo aj prenesením svojich právomocí na iného suveréna, napríklad v EMÚ.

Vo svete v súčasnosti existuje 211 mien, z ktorých je 51 zastaralých. Zastaralá mena môže vzniknúť viacerými spôsobmi, najčastejšie preto, že krajina v dôsledku rôznych ekonomických faktorov emituje novú menu, ako napríklad Zimbabwe, Azerbajdžan, Čína, Venezuela, Turecko. Druhým spôsobom, ako sa z aktuálne používanej meny stane zastaralá mena, je vstup do menovej únie a následná možnosť používania spoločnej meny. Týmto spôsobom sa postupne od roku 2002 stali zastaralými meny, ktoré následne začali používať euro a dnes ich je 21 – okrem krajín eurozóny aj Andorra, Monako, San Maríno a Vatikán ako samostatný štát. Najpoužívanejšími menami sú americký dolár (USD) a európske euro (EUR), ďalej japonský jen (JPY), britská libra šterlingov (GBP), čínsky jüan (CNY) a indická rupia (INR). Nezanedbateľnú váhu v medzinárodnom obchode majú tiež kanadský dolár (CAD), austrálsky dolár (AUD), ruský rubel' (RUB) a švajčiarsky frank (CHF). Vo svete však nájdeme aj krajiny, kde paralelne existujú dve meny – jedna mena národná plus jedna svetovo uznávaná mena (napr. Haiti), prípadne aj také, ktoré žiadnu vlastnú menu nemajú

(napr. Čierna Hora, ako aj Kosovo používajú euro, Bahamský dolár je fakticky kópiou amerického dolára).

V rámci menovej legislatívy je požadované aj ukotvenie medzinárodnej skratky používanej meny. Na základe štandardu WIPO Standard ST.3 je odporúčané používanie dvojpísmenkového kódu ako reprezentanta štátu, inej entity alebo organizácie. Následne sa k tejto medzinárodne používanej skratke štátu pridá jedno písmenko označujúce používanú menu, napríklad dolár (D), rubel (B), dinár (D), lev (L), koruna (K), kuna (K), forint (F), zloty (N), frank (F), hrivna (H), libra šterlingov (P) a pod. Na základe kombinácie týchto zaužívaných noriem a skratiek vzniknú oficiálne skratky používané v medzinárodnom hotovostnom aj bezhotovostnom platobnom styku. Výnimkou je mena euro, ktorej skratka má osobitný význam.

Mena ako spôsob a vyjadrenie používania peňazí nám poskytuje odpoveď na otázky vplyvu peňazí na ekonomiku, resp. makroekonomické ukazovatele. Podľa teoretickej definície peňazí majú peniaze podobu dnešných bankoviek, mincí a vkladov na účtoch. Pri kvantitatívnom sledovaní zistíme, že táto forma peňazí nezodpovedá vývoju agregátnych výstupov, ako aj pri definovaní a používaní iných nástrojov finančného trhu (napr. termínované vklady). Preto mieru vplyvu množstva peňazí v obehu na iné ekonomické veličiny môžeme posudzovať na základe kvantitatívneho sledovania vývoja jednotlivých zložiek peňazí. Na tento účel sú peniaze definované empiricky.

2.3 Menové agregáty

Menové agregáty sú výsledkom empirickej definície peňazí a predstavujú súhrn peňažných prostriedkov s určitým stupňom likvidity. Centrálné banky zvyčajne definujú a sledujú niekoľko menových agregátov ako nástrojov realizácie svojej menovej politiky. Priamy vplyv majú centrálné banky na základňu peňažného obehu, tzv. *menovú bázu* (M0), ktorá je vymedzená peňažnými prostriedkami s najvyšším stupňom likvidity (superlikvidné peniaze), teda *hotovostným obeživom* a *rezervami* obchodných bánk v centrálnej banke – vklady v rámci jednodňových sterilizačných obchodov eurosystému. Tieto položky sa v súvahe eurosystému vykazujú na strane pasív.

Definície menových agregátov eurozóny, t. j. tých členských štátov EÚ, ktoré prijali euro ako jednotnú menu, stanovuje Európska centrálna banka (ECB). Vychádzajúc z empirických štúdií a v súlade s medzinárodnou pra-

VZNIK BÁNK A BANKOVÁ SÚSTAVA

4.1 Vznik a stručná história bánk

Už v antike možno nájsť prvopočiatky bankovníctva a bankových činností. V starovekom Grécku i v Oriente to boli predovšetkým kňazi, ktorí spoznali moc kapitálu. Chrámy s ich nesmiernym bohatstvom boli vo vtedajších dobách centrami čulého obchodného styku a súčasne boli považované za bezpečné miesta úschovy. Popri úschove privátnych depozít sa s postupom času začali objavovať aj prvé pôžičky. Archívy obchodov, ktoré sa našli pri archeologických vykopávkach z tohto obdobia, jednoznačne dokazujú, že už v Babylone boli známe kontokorentné úvery, a to stáročia pred n. l.

Až s príchodom peňazí (prvé kovové mince sa objavili v 7. storočí pred n. l. v Malej Ázii) však začínajú skutočné bankové činnosti veľmi podobné tým, ako ich poznáme dnes. Početné druhy mincí rôzneho pôvodu vyvolali potrebu vzniku nového, predtým neznámeho povolania – povolania zmenárnika (peňazomenca). Zmenárnici sa najčastejšie zdržovali v blízkosti chrámov predovšetkým preto, lebo ako chrámové obetné dary neboli povolené všetky, ale len niektoré druhy mincí. Stanovište zmenárnikov v susedstve kultových miest v Grécku a v Rímskej ríši sa po stáročia nezmenilo. Okrem výmeny peňazí ponúkali neskôr aj ďalšie služby: sprostredkovanie platieb (hotovostný platobný styk) medzi dvoma subjektmi, jednoduché formy vkladových a úverových obchodov. V rímskom práve mali bankové knihy mimoriadny význam, pri právnych sporoch slúžili záznamy v nich ako dôkazový materiál.

Po páde Rímskej ríše a opätovnom návrate k naturálnej výmene boli bankové činnosti na nejaký čas celkom utlmené. Čoraz intenzívnejšie obchodné kontakty v stredoveku medzi Orientom a krajinami západnej Európy si vyžiadali ich oživenie. Taliansko, ktorého geografická poloha predurčovala úlohou sprostredkovateľa medzi Východom a Západom, dokázalo tieto okolnosti optimálne využiť. Stredoveké Taliansko malo ďalšiu výhodu, a tou bola skutočnosť, že rímska cirkev mala príjmy, ktoré do Ríma prichádzali z celého sveta, a tie bolo potrebné spravovať. Nie je preto prekvapením, že talianski bankári a talianske bankové techniky predstavovali v tom období v Európe

absolútnu špičku. (Názov „banka“ pochádza z talianskeho slova „*banca*“ – bol to stôl, ktorý v stredovekom Taliansku používali vtedajší zmenárnici na uskutočnenie svojich obchodov.) Najznámejšie banky sa sústreďovali na severe Talianska, v Lombardsku. „Pionierske“ obdobie bankovníctva tých čias dodnes pripomínajú výrazy, ako je napríklad lombardná sadzba a lombardný úver. Známu adresu bánk so sídlom v Londýne je ulica s názvom „*Lombardstreet*“.

Bankové obchody sa rozvíjali najmä v centrách námorného obchodu. Bankári v talianskom Janove prijímali depozitá a pre zámorské obchody poskytovali obchodníkom úvery. Pre svojich zákazníkov vykonávali jednoduché platobné operácie a zabezpečovali platobný styk, a to aj prostredníctvom zahraničných pobočiek. V niektorých mestách na pobreží Stredozemného mora vznikli banky, ktoré mali verejný charakter. Od roku 1401 bola takou bankou v Barcelone „*Taula de Cambi*“ a od roku 1408 v Janove „*Banca S. Giorgio*“. Špeciálny význam mali stredoveké „*montes pietatis*“ – všeobecne prospešné nadácie s cirkevným charakterom, ktorých hlavnou úlohou bolo pomôcť menej majetným vrstvám obyvateľstva vymaniť sa od úžerníkov.

V 16. storočí sa kľúčové svetové dopravné cesty presunuli zo Stredozemného mora do oblasti Atlantického oceánu. S veľkými objavmi mohutne narástli kapitálové toky a počet i objemy úverových obchodov. Zhoršenie kvality (znehodnocovanie) mincí, časté zmeny pomeru hmotnosti a obsahu kovov v minciach v kombinácii s úverovou expanziou vyvolali vlnu bankových úpadkov. Zmrazenie úverov vyústilo do štátnych bankrotov a francúzsky, španielsky i portugalský kráľ v roku 1557 prestali bankám splácať úvery. Konkurdy početných súkromných bánk urýchlilo rozhodnutie založiť aj banky patriace štátu. Tak v roku 1587 vznikla „*Banco di Rialto*“, za ktorou v roku 1619 nasledovala „*Banco del Giro*“. V roku 1609 bola v Amsterdame založená „*Amsterdamsche Wisselbank*“, v roku 1619 v Hamburgu „*Hamburger Bank*“ a v roku 1723 v Norimbergu „*Banco Publico*“. Niektoré súkromné bankové domy získali významné politické postavenie. K nim patrila napríklad banka rodiny Fuggerovcov z nemeckého Augsburgu, o. i. vlastníca bane na drahé kovy, ktorá poskytovala služby mnohým pápežom a panovníkom.

Talianske banky postupne strácali mocenské postavenie v bankovníctve, ktoré si začal osvojovať aj ostatný kultúrny svet. Založenie „*Bank of England*“ v roku 1694 dal bankovým činnostiam nový rozmer. Podľa vzoru londýnskych zlatníkov začala táto inštitúcia za vloženej peniaze vydávať písomné,

NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA A JEJ KOMPETENCIE PO VSTUPE DO EUROSYSTÉMU

Národná banka Slovenska (ďalej NBS) od svojho vzniku 1. januára 1993 mala zodpovednosť za menovú politiku vykonávanú v rámci Slovenska. Od 1. januára 2009 odo dňa zavedenia eura na Slovensku sa stáva súčasťou eurosystému, ako systému centrálného bankovníctva eurozóny v rámci Európskeho systému centrálnych bánk. Táto skutočnosť si vyžiadala ďalšiu novelizáciu zákona č. 566/1992 Zb. o NBS v znení neskorších predpisov uvedenú v Zbierke zákonov č. 36/2009, čiastka 18, kde niektoré kompetencie v oblasti menovej politiky prechádzajú z NBS na ECB.

8.1 Ciele a funkcie NBS

Hlavným cieľom NBS je udržiavanie cenovej stability. S týmto cieľom NBS:

- sa podieľa na spoločnej menovej politike, ktorú určuje ECB pre eurozónu,
- vydáva eurobankovky a euromince podľa osobitných predpisov platných v eurozóne,
- podporuje plynulé fungovanie platobných a zúčtovacích systémov, riadi, koordinuje a zabezpečuje peňažný obeh, platobný styk a zúčtovanie dát platobného styku,
- udržiava devízové rezervy, disponuje s nimi a uskutočňuje devízové operácie podľa osobitných predpisov platných pre operácie eurosystému,
- vykonáva dohľad nad finančným trhom, ako aj ďalšie činnosti v oblasti finančného trhu podľa zákona o NBS a osobitných predpisov,
- zverejňuje informácie a správy ECB o činnosti Európskeho systému centrálnych bánk a o spoločnej európskej menovej politike,
- zastupuje Slovensko na základe poverenia vlády SR v medzinárodných finančných inštitúciách.

8.2 Orgány a organizácia NBS

Najvyšším riadiacim orgánom NBS je Banková rada NBS. Má päť členov, jej členovia sú guvernér, dvaja viceguvernéri a dvaja ďalší členovia. Guvernéra a viceguvernérov vymenúva a odvoláva prezident SR na návrh vlády schvále-

ný Národnou radou SR. Dvoch členov bankovej rady vymenúva a odvoláva vláda na návrh guvernéra NBS.

Funkčné obdobie členov bankovej rady je 5-ročné. Tá istá osoba môže byť vymenovaná najviac však na dve po sebe nasledujúce funkčné obdobie.

Banková rada určuje:

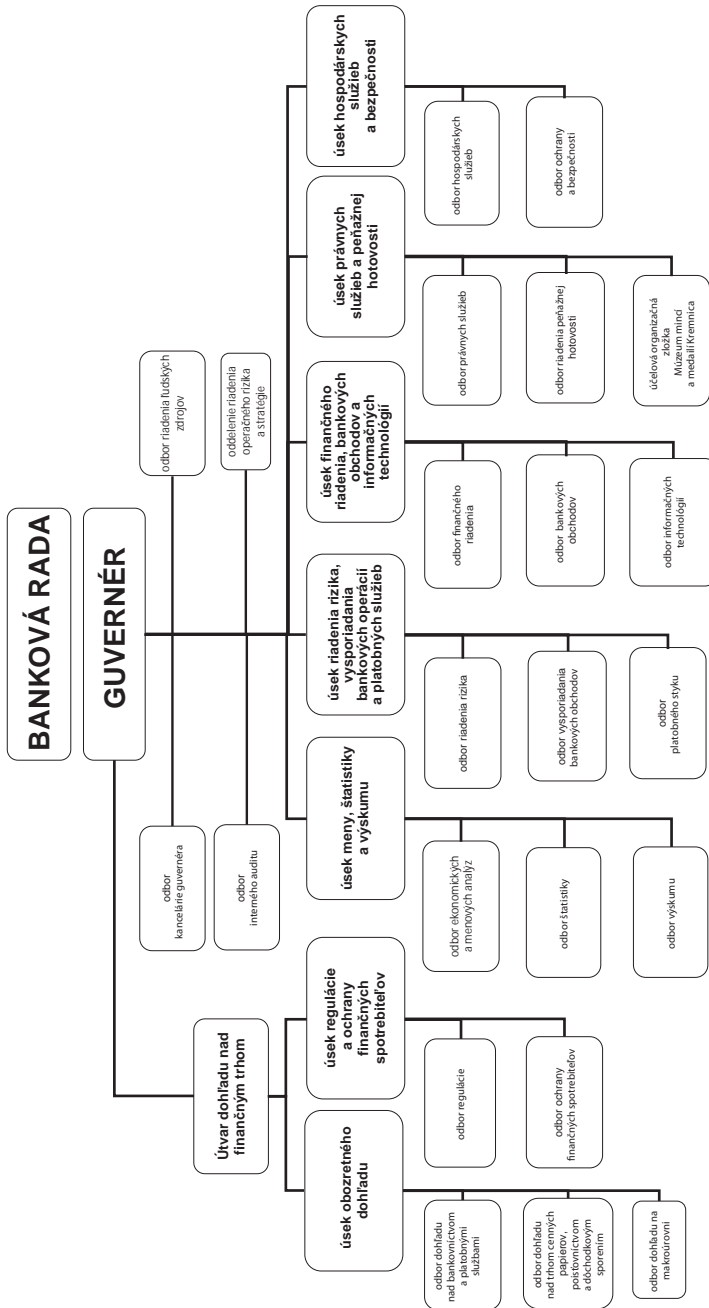
- zásady postupu NBS pri uskutočňovaní spoločnej európskej menovej politiky,
- zásady výkonu a organizovaní výkonu dohľadu nad finančným trhom,
- ustanovuje zásady činnosti a obchodov NBS,
- schvaľuje rozpočet NBS, účtovné závierky NBS, ročné správy NBS, rozhoduje o použití zisku alebo úhrade straty a určuje druhy fondov NBS, ich výšku a použitie,
- uskutočňuje organizačné usporiadanie NBS,
- rozhoduje o postupe NBS a jej organizačných zložiek pri vydávaní eurobankoviek a euromincí vrátane pamätných euromincí a zberateľských euromincí,
- schvaľuje rokovací poriadok Bankovej rady,
- schvaľuje všeobecne záväzné právne predpisy vydávané NBS, ako aj návrhy dohôd o vzájomnej spolupráci, súčinnosti a poskytovaní informácií a podkladov medzi NBS a zahraničnými orgánmi dohľadu v oblasti finančného trhu alebo medzi NBS a orgánmi verejnej moci Slovenska, ktoré vykonávajú dohľad alebo dozor podľa osobitých predpisov.

Banková rada je pri výkone svojich právomocí a pôsobnosti od 1. januára 2009 povinná rešpektovať bankové pravidlá, platné pre Európsky systém centrálnych bánk, ako aj pravidlá platné v eurosystéme.

8.3 Obchody NBS

Národná banka Slovenska je oprávnená vykonávať s bankami, so zahraničnými bankami a inými finančnými inštitúciami všetky druhy obchodov vrátane operácií na finančných trhoch, pričom postupuje podľa osobitých predpisov a ďalších pravidiel platných pre Európsky systém centrálnych bánk (ďalej ESCB).

Pri všetkých svojich obchodoch je NBS povinná dodržiavať zákaz menového financovania podľa osobitných predpisov. Ak NBS zo svojich prostriedkov zabezpečí financovanie záväzkov verejného sektora voči MFF, všetky platby od MFF súvisiace s týmto financovaním budú patriť NBS.

Obrázok 8.1 Organizačná štruktúra NBS

Zdroj: NBS.

13.1 Ázijské bankovníctvo

História vývoja bánk v hospodárskych obchodných a prístavných centrách rôznych subregiónov Ázie je dobre známa aj vďaka viacnásobnej histórii finančných domov a bankových subjektov, ako sú Hong Kong & Shanghai Bank, Yokohama Specie Bank, Banque de l'Indochine, Deutsch-Asiatische Bank, Citibank a iné. Vzájomné pôsobenie medzi európskymi a ázijskými obchodnými uzlami možno nájsť už v čase cisárskeho a koloniálneho obdobia, pričom vznik námorskej politiky a obchodu podporil vznik bankových domov a významne zasiahol do bankovníctva v Ázii. Najväčšie bankové inštitúcie vznikli na územiach ovládaných Osmanskou ríšou alebo pod japonskou obchodnou nadvládou.

Ázia reagovala na vznik veľkých cisárskych bánk v západnej Európe, Rusku a Japonsku, ktoré sa stali srdcom informačnej, obchodnej a menovej siete. Napriek tomu, že Ázia mala aj oficiálne, aj neformálne impérium, cisárska banka mala reálnu podobu bez ohľadu na status teritória, v ktorom pôsobila. Obchodné bankovníctvo bolo katalyzátorom na posilnenie konvergencie medzi metropolitnými obchodnými centrami pôsobiacimi v zahraničí a bankovým sektorom v rámci konsolidovaného hospodárskeho systému v Ázii.

Ázijský bankový systém pod vplyvom rozpadu niektorých trhov metropolitných a zahraničných spoločností pôsobiacich v zámorí, pozdĺž geo-ekonomickej prestavby svetových rámcov na výrobu a výmenu, ako aj vývoj vzťahov s domácimi podnikateľskými subjektmi a zákazníkmi získal príležitosť na svoj rozmach. V tomto období neprevládala v Ázii žiadna stabilita trhov, a to ani napriek impulzu hospodárskej súťaže, a nepomohli ani zmeny miestnych výrobných systémov. Nehovoriac o neochote oživenia trhového hospodárstva pri výbere cesty centralizovanej ekonomiky, ako napríklad v Číne, Vietname alebo Indii.

Na rozdiel od klasického poňatia centrálnej banky, ktorá slúži ako pilier menového a finančného systému, napríklad Bank of Japan (Národná banka Japonska) považuje za svoju kľúčovú úlohu zabezpečenie vyrovnania finan-

čných prostriedkov medzi bankami a inými finančnými inštitúciami, čím prispieva k udržaniu stability finančného systému. Na dosiahnutie týchto cieľov Bank of Japan zabezpečuje likviditu trhu vydávaním (emitovaním) hotovosti, riadením platobných a vyrovnávacích systémov, stabilizáciou finančného systému tým, že slúži ako veriteľ poslednej inštancie, a ovládaním meny ovplyvňovaním úrokových sadzieb prostredníctvom operačných nástrojov, ako napríklad operácie peňažného trhu. Čína, naopak, nemala centrálnu banku až do posledného desaťročia minulého storočia. The People's Bank of China (Čínska ľudová banka) bola založená 1. decembra 1948 na základe konsolidácie troch bánk, a to Huabei Bank, Baihai Bank a Xibei Farmer Bank. Až v septembri 1983 the State Council of the PRC (Štátna rada ČLR) rozhodla, že Čínska ľudová banka bude plniť funkciu centrálnej banky a zohráva tak dôležitú úlohu v čínskom makroekonomickom riadení socializovaných trhových ekonomických systémov. Čínska ľudová banka takto získala funkciu zodpovednosti za emitovanie meny, ale aj možnosť regulovania finančných trhov a zabraňuje alebo zmierňuje systémové finančné riziká na zabezpečenie finančnej stability krajiny.

V rokoch 2013 – 2014 s veľkou iniciatívou Čínskej ľudovej republiky vznikla Ázijská banka pre investície do infraštruktúry (*Asian Infrastructure Investment Bank* – AIIB), ktorá ako nadnárodná banka s objemom viac ako 100 mld. USD sa má stať konkurentom Svetovej banke a jej cieľom je financovanie výstavby ciest, železníc a energetických sietí, a ďalšej infraštruktúry v nerozvinutých častiach Ázie. Pri jej vzniku sa stalo členskými krajinami 57 štátov vrátane Veľkej Británie, Nemecka, Austrálie a Kórejskej republiky. V roku 2017 sa členská základňa rozšírila na 70 členov, a to o ďalších 13 členských štátov, ktorými sú Kanada, Belgicko, Írsko, Maďarsko, Peru, Venezuela, Sudán, Etiópia, Hongkong, Afganistan, Arménsko, Fidži a bývalý východný Timor (dnes Timor Leste). Ázijská banka pre investície do infraštruktúry funguje od januára 2016 a najväčším akcionárom je Čína, štvrtým najväčším je Nemecko.

V dnešnej dobe sú banky v ázijsko-pacifickej oblasti (APAC) pod tlakom, s ktorým ale prichádza aj príležitosť. Globálne trendy sú spojené s tlakom na zainteresované strany a pomalý hospodársky rast a nútia miestne a medzinárodné banky v tomto regióne, aby opätovne preskúmali svoje podnikanie, zatiaľ čo regulátori, investori, zákazníci a zamestnanci chcú, aby banky zmenili svoje spôsoby obchodovania. Napriek výzvam volatility trhu a ne-